

סיכום

במספר מקומות דנים חז"ל לשלילה את הסמיכות בין "דגל מחנה ראובן" ובין מקום חניית בני קהת ("אוי לרשע ואוי לשכנו"), אך בנוסחאות שונות: (א) במדרש תנחומא - "שלושת השבטים שהיו שכנים לקורח ולעדתו בדרום אבדו עמו במחלוקתו"; (ב) במדרש רבה - "ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד - היו כולם בעלי מחלוקת"; (ג) בפרש"י - "וסמוכין להם דגל ראובן... לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתיים וחמישים איש עם קורח ועדתו, שנמשכו עמהם במחלוקתם".

שלוש נוסחאות אלו מייצגים שלוש גישות שונות למושג "אוי לרשע ואוי לשכנו":

לדעת התנחומא, הקשר בין הרשע ובין השכן הוא קשר חיצוני בלבד - התנהגותו הרעה של הרשע מביאה לידי תוצאות שליליות גם לגבי השכן, אך ההתנהגות הרעה עצמה מיוחסת לשכן הרע בלבד ("אבדו עמו במחלוקתו").

לדעת רש"י, הקשר בין הרשע ובין השכן הוא קשר פנימי יותר - התנהגותו הרעה של הרשע משפיעה לרעה גם על שכנו, כך שהרשעות עצמה נדבקת בו ("נמשכו עמהם במחלוקתם").

ואילו דעת המדרש רבה היא דעה שלישית - השכנות לרשע אינה יוצרת את ההשפעה הרעה, אלא להפך: היא מהווה סימן והוכחה לכך שהשכן אף הוא רשע, ולכן עלה בגורלו לגור בשכנות לרשע; ולכן לשון המדרש היא ששכניו של קורח "היו כולם בעלי מחלוקת", כלומר שהשכנות הצביעה על כך שהם כשלעצמם היו בעלי מחלוקת.

המקור לשלוש גישות אלה הוא בשלוש דעות בפירוש דברי ה"תורת כהנים" בעניין נגעי בתים - "וחילצו - מלמד ששניהם חולצים, מכאן אמרו: אוי לרשע ואוי לשכנו": (א) השכן חייב לסייע בחליצת האבנים הנגועות, אך אבניו שלו אינן חייבות בחליצה - בהתאם לשיטת התנחומא שהקשר בין השכנים הוא חיצוני בלבד; (ב) חובת החליצה חלה גם על "אבן שבמקצוע" (אבן המשמשת את שני השכנים אך נגועה רק בצדה האחד) - בהתאם לשיטת רש"י שהקשר בין השכנים הוא פנימי יותר; (ג) חובת החליצה חלה על כל האבנים שבין שתי הבתים - בהתאם לשיטת המדרש רבה שהשכנות מצביעה על כך ששני השכנים חולקים את הרוע.

זוהי הסיבה לכך שרש"י מזכיר את שבט ראובן בלבד, בניגוד לשאר

המקורות המזכירים את כל שלושת השבטים שחנו על דגלו: מאחר שלשיטת רש"י מדובר בהשפעה מהותית ופנימית של הרשע על התנהגותו של השכן - מובן שאין הכל שווים בכך, ולכן "אין לך בו אלא חידושו" - שבט ראובן, שהשתתפותו במחלוקת מפורשת בכתוב.

כל האמור הוא כשמדובר בהשפעה **שלילית**; אך בהשפעה **חיובית** - הכל מודים שההשפעה היא מהותית ופנימית, ושהיא מתפשטת לכל השכנים ולא רק לחלקם. וכדברי התנחומא: "אשרי לצדיק ואשרי לשכנו - אלו שלושת השבטים שהיו סמוכים למשה ואהרן, **נעשו גדולים בתורה**".

ויש להוסיף בדרך הרמז והדרוש:

שני הנושאים שבהם עוסקים דברי חז"ל אלו - שלילת המחלוקת ("אוי לרשע") ומעלת לימוד התורה ("טוב לצדיק") - קשורים זה בזה בקשר כפול: (א) הדרך להינצל ממחלוקת היא ע"י לימוד התורה; (ב) הדרך להצלחה בלימוד התורה היא ע"י התרחקות ממחלוקת.

וזהו אחד הטעמים לכך שפרשת במדבר נקראת סמוך לחג השבועות, שכן גם במתן-תורה מופיעים שני עקרונות אלה: (א) "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"; (ב) ההכנה למתן-תורה היתה "ויחן שם ישראל נגד ההר" - "השוו לב אחד".